

Centralny Rejestr Wyborców

Aldona Domańska
Magdalena Wrzalik

Zgodnie z treścią nowelizacji Kodeksu wyborczego ze stycznia 2023 roku, która weszła w życie 31 marca¹, w miejsce dotychczasowych, prowadzonych przez gminy lokalnych rejestrów wyborców ma powstać Centralny Rejestr Wyborców (dalej: CRW)². Centralna baza danych będzie służyć do ustalenia liczby wszystkich wyborców, sporządzania spisów wyborców zarówno w Rzeczypospolitej Polskiej, jak i za granicą, a także spisów osób uprawnionych do udziału w referendum, oraz do weryfikacji czynnego prawa wyborczego. Postanowienie komisarza wyborczego o utworzeniu obwodów głosowania stanie się podstawą dla właściwego dyrektora delegatury Krajowego Biura Wyborczego (KBW) do wprowadzenia do CRW danych o tych obwodach.

¹ Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (Dziennik Ustaw, 2022, poz.1277 i 2418 oraz z 2023, poz. 497).

² Tekst przygotowywany był do druku przed wejściem w życie CRW. Komunikat Prezesa Rady Ministrów (Dz.U. 2023, 1513) określający termin uruchomienia CRW został opublikowany po złożeniu tekstu do druku, tj. 3 sierpnia 2023. W tym samym dniu opublikowane zostało Rozporządzenie Ministra Cyfryzacji (Dz.U. 2023, 1512), które określa: wzór spisu wyborców, sposób i tryb sporządzania spisu wyborców oraz jego aktualizacji.

Centralny Rejestr Wyborców służy do:

- sporządzania spisów wyborców;
- sporządzania spisów osób uprawnionych do udziału w referendum;
- ustalania liczby wyborców;
- sprawdzania posiadania prawa wybierania lub prawa udziału w referendum i weryfikacji podpisów złożonych właściwemu organowi w związku z zamiarem przeprowadzenia referendum lub zgłoszeniem inicjatywy ustawodawczej przez obywateli, lub obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej przez mieszkańców gminy, powiatu bądź województwa;
- ustalania liczby mieszkańców koniecznej m.in. do:
  - określenia stałych obwodów głosowania;
  - ustalenia liczby członków każdej obwodowej komisji wyborczej;
  - podziału na okręgi wyborcze;
  - zmian w podziale na okręgi wyborcze;
  - tworzenia jednomandatowych okręgów wyborczych;

Dostęp do CRW będą mieli wójtowie, Państwa Komisja Wyborcza i komisarze wyborczy za pośrednictwem KBW, minister do spraw informatyzacji, minister spraw zagranicznych oraz konsulowie. Aktualizacja CRW, jako zadanie zlecone, będzie należeć do obowiązków gmin. Rejestr ma być utrzymywany przez ministra do spraw informatyzacji.

Co do zasady założenia wprowadzonej instytucji są słuszne, gdyż:

- każdy wyborca zostanie ujęty w jednym rejestrze;
- dostęp i obsługa Centralnego Rejestru Wyborców przez gminy oraz organy wyborcze następować będzie w czasie rzeczywistym;
- CRW wyeliminuje możliwość podwójnego wpisania wyborcy w dwóch spisach;
- w wyborach na urząd Prezydenta RP, przed ich drugą turą, wyborca może zmienić miejsce głosowania.

- ustalania liczby radnych dla każdej rady w wyborach do jednostek samorządu terytorialnego;
- ustalania liczby radnych w razie wyborów przedterminowych;
- ustalania limitów wydatków na agitację wyborczą w wyborach do rady;
- podziału gminy na okręgi wyborcze;
- ustalania limitu wydatków związanych z prowadzeniem kampanii wyborczej kandydata na wójta w gminach liczących do 500 000 mieszkańców;
- zgłoszenia kandydata na wójta.

Podkreślić należy, że Centralny Rejestr Wyborców stanowić będzie ułatwienie w realizacji prawa wybierania. Osoby zameldowane na pobyt stały nie będą musiały podejmować żadnych czynności, aby znaleźć się w rejestrze wyborców. Osoby, które mieszkają na stałe poza miejscem swojego zameldowania, mają prawo głosować w gminie miejsca zamieszkania i tak jak dotychczas dopisanie się na stałe do listy wyborców danej gminy wymagać będzie wniosku. Najważniejszą usługą będzie możliwość dopisania się do spisu wyborców jednorazowo na dane wybory, jeżeli wyborca nie może głosować w miejscu zamieszkania. Automatycznie zostanie wtedy przypisany do obwodu właściwego dla adresu przebywania w dniu wyborów, co daje mu gwarancję głosowania w wybranym miejscu.

Wyborcy, którzy nie wiedzą, gdzie będą przebywać w dniu głosowania, w dalszym ciągu mogą pobrać zaświadczenie o prawie do głosowania, jeżeli w danych wyborach będzie to możliwe (np. w wyborach Prezydenta RP), i oddać głos w dowolnym lokalu wyborczym. Gminy nie będą z kolei musiały wymieniać się informacjami o wyborcach zmieniających miejsce głosowania, gdyż przypisanie do obwodu i okręgu nastąpi automatycznie. Jest to istotne tuż przed wyborami, ponieważ wtedy najwięcej wyborców korzysta z prawa do zmiany miejsca głosowania. Spisy wyborców będą tworzone przez system automatycznie, ale, tak jak do tej pory, będą drukowane na poszczególne wybory. Centralny Rejestr Wyborców umożliwi pobranie zaświadczenia o prawie do głosowania w każdym urzędzie gminy na obszarze Polski, a nie – jak dotychczas – jedynie w gminie, w której wyborca był ujęty w spisie.

Przyjęta regulacja wyłącza możliwość głosowania na podstawie paszportu obywatela stale zamieszkującego za granicą, który jednak w dniu wyborów znalazł się w kraju i chce oddać głos. Do tej pory komisja obwodowa miała obowiązek ujęcia takiej osoby w spisie wyborców. Przepis ten budził wiele wątpliwości co do wymaganej dokumentacji i mógł być wykorzystywany do nadużyć, np. dopisania obywatela do spisu wyborców w danym lokalu bez możliwości zweryfikowania, czy nie głosował on już w innym obwodzie. Ponadto dotychczasowa regulacja zakładała, że w przypadku osoby pominiętej w spisie musiała ona udokumentować, że stale zamieszkuje na terenie danego obwodu głosowania, a urząd gminy musiał potwierdzić, że nie otrzymał zawiadomienia o utracie przez nią prawa

wybierania lub o wpisaniu do spisu wyborców w innym obwodzie. Nowelizacja zakłada, że wystarczy, iż wójt potwierdzi osobę omyłkowo pominiętą w spisie. Taka liberalizacja regulacji być może wpłynie na zwiększenie frekwencji wyborczej, ale może stać się także pretekstem do nadużyć.

Treść przepisów nowelizujących określających termin uruchomienia CRW budzi wątpliwości co do ich zasadności oraz konstytucyjności. Wątpliwości dotyczą – wynikających z zasady władzy – relacji między premierem jako przedstawicielem władzy wykonawczej a władzą ustawodawczą. Nowelizacja stanowi, że termin uruchomienia CRW wskaże w komunikacie Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii PKW. W ten sposób ustawa wzmacnia rolę administracji rządowej w zakresie organizacji wyborów. Ponadto wejście w życie prawa powszechnie obowiązującego, czyli ustawy, uzależnione jest od komunikatu – źródła nieznanego rangi. Stosunkowo krótki czas na przygotowanie CRW może spowodować, że zostanie on wprowadzony bezpośrednio na wybory parlamentarne, a to może wywołać trudne do przewidzenia perturbacje. Tak obszerne i wymagające nakładu pracy rozwiązania powinny zostać przetestowane ze znacznym wyprzedzeniem, co pozwoli wyeliminować ewentualne błędy. Można wyobrazić sobie sytuację, że nieprawidłowości w CRW będą podstawą do unieważnienia wyników głosowania lub wyborów.

Jako podmiot, który będzie prowadził CRW, wskazano ministra właściwego do spraw cyfryzacji. Oznacza to, że polityk z partii, która sprawuje władzę, ma wiedzę na temat wszystkich wyborców w Polsce. Może stać się to podstawą zarzutu o nierzetelność i nieuczciwość wyborów.

Kto zostanie ujęty w Centralnym Rejestrze Wyborców?

- osoby, którym przysługuje prawo wybierania;
- osoby, które ukończyły 17 lat;
- osoby niemające prawa wybierania z przyczyn wskazanych w Kodeksie wyborczym, tj. osoby:
  - pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu;
  - pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu;
  - ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu.

W Centralnym Rejestrze Wyborców znajdują się także informacje o stałych obwodach głosowania i okręgach wyborczych.

Kto ma dostęp do Centralnego Rejestru Wyborców?

Utrzymanie i rozwój Centralnego Rejestru Wyborców ma zapewniać minister do spraw informatyzacji.

Do zadań ministra do spraw informatyzacji należy:

- zapewnienie ochrony przed nieuprawnionym dostępem do CRW;
- zapewnienie integralności danych w CRW;
- zapewnienie dostępności systemu teleinformatycznego, w którym CRW jest prowadzony, dla podmiotów przetwarzających dane w tym rejestrze;
- przeciwdziałanie uszkodzeniom systemu teleinformatycznego, w którym CRW jest prowadzony;
- określenie zasad bezpieczeństwa przetwarzanych danych, w tym danych osobowych;
- określenie zasad zgłaszania naruszenia ochrony danych osobowych;
- rozliczanie czynności dokonywanych na danych, które są zgromadzone w CRW;
- zapewnienie poprawności danych przetwarzanych w CRW.

Zadaniem ministra do spraw informatyzacji jest także ochrona danych osób ujętych w rejestrze³. Po zasięgnięciu opinii PKW minister określi:

- wzór spisu wyborców;
- sposób i tryb sporządzania spisu wyborców oraz jego aktualizacji;
- wzór wykazu wyborców przebywających w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz oddziałach zewnętrznych takich zakładów i aresztów, a także domach studenckich i zespołach domów studenckich, w których utworzono obwody głosowania,

uwzględniając zakres danych wymaganych w spisie wyborców oraz konieczność zapewnienia ochrony danych osobowych.

Natomiast minister spraw wewnętrznych zapewni funkcjonowanie wydzielonej sieci, umożliwiającej dostęp do Centralnego Rejestru Wyborców:

- wójtom;
- Państwowej Komisji Wyborczej oraz komisarzom wyborczym;
- ministrowi do spraw informatyzacji;
- ministrowi spraw zagranicznych.

Ponadto po zasięgnięciu opinii PKW określi:

- wzór wniosku o ujęcie w obwodzie głosowania;
- wzór wniosku o skreślenie wyborcy z CRW;
- wzór wniosku o zmianę miejsca głosowania;
- wzór zaświadczenia o prawie do głosowania oraz sposób ewidencjonowania tych zaświadczeń (uwzględniając konieczność zabezpieczenia ich przed sfałszowaniem).

Do zadań ministra spraw zagranicznych będzie należało zapewnienie funkcjonowania wydzielonej sieci umożliwiającej konsulom dostęp do CRW.

Aktualizacja danych zgromadzonych w CRW przez gminę jest zadaniem zleconym gminie. Weryfikacji posiadania prawa wybierania przez mieszkańców powiatu lub województwa dokonuje wójt.

Centralny Rejestr Wyborców składa się z dwóch części – A i B

Część A zawiera dane obywateli polskich, a są to: nazwisko i imię (imiona), imię ojca, data urodzenia, numer ewidencyjny PESEL, adres zameldowania wyborcy na pobyt stały lub adres stałego zamieszkania wyborcy, który złożył wniosek o wpisanie do rejestru wyborców, ponieważ stale zamieszkuje na terenie danej gminy bez zameldowania, lub adres przebywania wyborcy nigdzie niezamieszkałego, ale przebywającego stale na obszarze danej gminy, lub adres przebywania zarejestrowany w związku ze złożeniem wniosku w innym trybie Kodeksu wyborczego⁴, np. zmiana miejsca głosowania w danych

³ Art. 15 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz. Urz. UE L 119 z 2016, s. 1, z późn. zm.), <https://uodo.gov.pl/pi/404/224>.

⁴ Mowa o art. 28, art. 28a, art. 30, art. 34, art. 35 lub w związku z ujęciem danego wyborcy w wykazie sporządzanym na podstawie art. 29.

wyborach przez wyborcę niepełnosprawnego, przez żołnierza pełniącego zasadniczą służbę wojskową albo odbywającego ćwiczenia wojskowe, wyborcę przebywającego na polskim statku morskim znajdującym się w podróży w dniu wyborów, wyborców przebywających za granicą i posiadających ważne polskie paszporty. Część A zawiera także m.in. informacje o pozbawieniu prawa wybierania (pozbawieniu praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu, pozbawieniu praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu, ubezwłasnowolnieniu prawomocnym orzeczeniem sądu), o właściwym dla danej osoby okręgu wyborczym czy obwodzie głosowania.

Wyborcy zameldowani na pobyt stały na obszarze danej gminy są z urzędu ujmowani w stałym obwodzie głosowania, właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały.

Wyborcy stale zamieszkali na obszarze danej gminy bez zameldowania na pobyt stały w tej gminie są ujmowani w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu stałego zamieszkania, tylko jeżeli złożą w tej sprawie wniosek do urzędu gminy właściwego dla miejsca zamieszkania; dotyczy to również wyborców stale zamieszkałych na obszarze gminy pod innym adresem aniżeli adres zameldowania na pobyt stały w tej gminie.

We wniosku o ujęcie w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu stałego zamieszkania zamieszcza się: nazwisko i imię (imiona), numer ewidencyjny PESEL wnioskodawcy oraz oświadczenie co do adresu stałego zamieszkania. Można również zamieścić adres poczty elektronicznej lub numer telefonu komórkowego oraz informację o wyrażeniu zgody na przekazanie danych do rejestru danych kontaktowych osób fizycznych.

Wniosek może zostać złożony na piśmie w postaci: papierowej, opatrzony własnoręcznym podpisem, jak również elektronicznej, opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym⁵.

Wyborca ujęty w stałym obwodzie głosowania (na swój wniosek), który zostanie następnie zameldowany na pobyt stały pod innym adresem, jest z urzędu ujmowany w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały. Te same zasady dotyczą wyborcy nigdzie niezamieszkałego, przebywającego stale na obszarze gminy, z zastrzeżeniem, że wyborca ten w miejsce adresu stałego zamieszkania poda adres, pod którym będzie możliwe skontaktowanie się z nim przez pracowników urzędu gminy.

Część B obejmuje obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi oraz obywateli Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej uprawnionych do korzystania z praw wyborczych w Rzeczypospolitej Polskiej. Wyborcy stale zamieszkali na obszarze gminy są ujmowani w stałym obwodzie głosowania właściwym dla ich adresu stałego zamieszkania, jeżeli złożą w tej sprawie wniosek do urzędu gminy właściwego dla miejsca zamieszkania.

We wniosku o umieszczenie w CRW w części B zamieszcza się: nazwisko i imię (imiona), obywatelstwo, numer paszportu (lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość), numer ewidencyjny PESEL oraz oświadczenie co do adresu stałego zamieszkania. Wyborca we wniosku może zamieścić adres

---

⁵ Podpis osobisty jest zaawansowanym podpisem elektronicznym, do jego użycia wymagany jest czytnik lub telefon z technologią NFC. Uzyskanie podpisu osobistego na dowodzie z warstwą elektroniczną umożliwia podpisywanie dokumentów administracyjnych z poziomu telefonu. Uzyskanie takiego podpisu w dowodzie jest bezpłatne.

poczty elektronicznej lub numer telefonu komórkowego oraz informację o wyrażeniu zgody na przekazanie danych do rejestru danych kontaktowych osób fizycznych.

Wniosek może zostać złożony na piśmie w postaci: papierowej, opatrzony własnoręcznym podpisem, jak również elektronicznej, opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem zaufanym.

Decyzję o ujęciu lub o odmowie ujęcia w stałym obwodzie głosowania wydaje wójt w terminie 5 dni od dnia wniesienia wniosku. Przed wydaniem decyzji wójt musi sprawdzić, czy osoba wnosząca wniosek o ujęcie w stałym obwodzie głosowania spełnia warunki stałego zamieszkania pod adresem wskazanym we wniosku. Decyzja pozytywna skutkuje ujęciem wyborcy w stałym obwodzie głosowania, natomiast decyzję odmowną wraz z uzasadnieniem niezwłocznie doręcza się wnioskodawcy. Od decyzji w sprawie odmowy ujęcia w stałym obwodzie głosowania przysługuje prawo wniesienia skargi do właściwego miejscowo sądu rejonowego. Skargę wnosi się za pośrednictwem wójta w terminie 3 dni od dnia doręczenia decyzji. Wójt niezwłocznie przekazuje sądowi skargę wraz z decyzją i aktami sprawy. Może też (również niezwłocznie) zmienić albo uchylić swoją decyzję, jeżeli uzna skargę w całości za zasadną.

Informacje o pozbawieniu prawa wybierania z powodów pozbawienia praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu, pozbawienia praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu bądź ubezwłasnowolnienia prawomocnym orzeczeniem sądu wprowadza się do Centralnego Rejestru Wyborców na podstawie przekazywanych gminom zawiadomień sądu albo Trybunału Stanu.

W przypadku czasowego pozbawienia prawa wybierania wyborcy nie są ujmowani w spisach wyborców do czasu wygaśnięcia przyczyny pozbawienia prawa wybierania.

Wprowadzenie takiej informacji powoduje usunięcie z Centralnego Rejestru Wyborców informacji o pozbawieniu prawa wybierania.

Minister sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi w drodze rozporządzenia tryb i terminy przekazywania zawiadomień o pozbawieniu prawa wybierania i okresie pozbawienia prawa wybierania danej osoby oraz o wygaśnięciu przyczyny pozbawienia prawa wybierania, oraz ich wzory, tak aby zapewnić bieżącą aktualizację w Centralnym Rejestrze Wyborców danych o osobach pozbawionych prawa wybierania i posiadających prawo wybierania.

Skreślenie wyborcy na jego wniosek

Wyborca, którego dane są zamieszczone w Centralnym Rejestrze Wyborców w części B, może na swój wniosek złożony do urzędu gminy właściwego dla miejsca zamieszkania zostać skreślony z Centralnego Rejestru Wyborców. We wniosku takim zamieszcza się: nazwisko i imię (imiona) oraz numer ewidencyjny PESEL. Wniosek może zostać złożony na piśmie w postaci papierowej, opatrzony własnoręcznym podpisem, jak również elektronicznej, opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym albo podpisem zaufanym.

Reklamacja na nieprawidłowości

Wyborca może wnieść do właściwego miejscowo wójta reklamację na nieprawidłowości, jeżeli: nie został on ujęty w Centralnym Rejestrze Wyborców, nie ujęto go w żadnym obwodzie głosowania albo został on nieprawidłowo ujęty w obwodzie głosowania.

Reklamację wnosi się: ustnie do protokołu, na piśmie – w postaci papierowej, opatrzonej własnoręcznym podpisem, jak również elektronicznej, opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej – do urzędu gminy właściwego ze względu na miejsce zameldowania na pobyt stały lub zamieszkania.

Wójt jest obowiązany rozpatrzyć reklamację w terminie 3 dni od dnia jej wniesienia i wydać decyzję w sprawie. W celu rozpatrzenia reklamacji dane wyborcy ją wnoszącego mogą być sprawdzane w rejestrze PESEL. Decyzję wraz z uzasadnieniem doręcza się niezwłocznie wyborcy wnoszącemu reklamację. Na decyzję nieuwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie z obwodu głosowania wyborca, który złożył reklamację, może wnieść skargę – w terminie 3 dni od dnia doręczenia decyzji, za pośrednictwem wójta do właściwego miejscowo sądu rejonowego.

Przekazywanie danych z Centralnego Rejestru Wyborców

Dane o obywatelach Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, korzystających z praw wyborczych w Rzeczypospolitej Polskiej w związku ze zgłoszeniem przez nich wniosku o dopisanie w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu stałego zamieszkania, minister do spraw informatyzacji przekazuje właściwym organom państw członkowskich Unii Europejskiej nie później niż na 5 dni przed dniem wyborów do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Minister do spraw informatyzacji przesyła właściwemu organowi państwa członkowskiego Unii Europejskiej informację o skreśleniu z CRW osoby, o ile przesłał uprzednio do tego organu stosowną informację.

Minister do spraw informatyzacji przekazuje właściwym organom państw członkowskich Unii Europejskiej, na ich wniosek, dane dotyczące obywateli polskich chcących korzystać z praw wyborczych na terytorium innego państwa członkowskiego UE, w zakresie niezbędnym do korzystania z tych praw. Informacje te przesyła się przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej.

Wybory do jednostek pomocniczych i jednostek niższego rzędu

W celu organizacji wyborów do organów jednostek pomocniczych i jednostek niższego rzędu (przed organizacją tych wyborów) z CRW mogą być przekazywane do systemu teleinformatycznego prowadzonego przez gminę wyszczególnione poniżej informacje:

- dane dotyczące osób, które wykonały obowiązek meldunkowy na terenie danej gminy lub posiadają adres stałego zamieszkania w tej gminie;
- numery i granice stałych obwodów głosowania ustalone dla tej gminy oraz numery i granice okręgów wyborczych ustalone na potrzeby wyborów do rady gminy.

Te informacje są udostępniane w trybie teletransmisji danych, po złożeniu wniosku przez wójta do ministra do spraw informatyzacji. Do takiego wniosku wójt załącza oświadczenie o posiadaniu przez

gminę zabezpieczeń technicznych i organizacyjnych, właściwych dla przetwarzania danych osobowych, w szczególności uniemożliwiających dostęp osób nieuprawnionych do przetwarzania danych osobowych i wykorzystania danych niezgodnie z celem ich uzyskania, oraz dokumenty, z których wynika data planowanego przeprowadzenia wyborów. Po zakończeniu wyborów do organów jednostek pomocniczych i jednostek niższego rzędu gmina usuwa te dane z systemu teleinformatycznego.

Spis wyborców

Spis wyborców służy do przeprowadzania głosowania w zarządzonych wyborach. Wyborcę, któremu przysługuje prawo wybierania, ujmuje się w spisie wyborców sporządzanym w CRW w stałym obwodzie głosowania, w którym dana osoba jest ujęta z urzędu lub na wniosek. Spis wyborców jest sporządzany i aktualizowany przez gminę, jako zadanie zlecone odrębnie na każde zarządzone wybory z wyjątkiem:

- wyborców przebywających na polskich statkach morskich znajdujących się w podróży w dniu wyborów, którzy są ujmowani w spisie wyborców sporządzanym i aktualizowanym przez kapitana statku;
- wyborców przebywających za granicą i posiadających ważne polskie paszporty lub w przypadku obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, posiadających ważny paszport lub inny dokument stwierdzający tożsamość, którzy są ujmowani w spisie wyborców sporządzanym i aktualizowanym przez właściwego terytorialnie konsula.

Wyborca może być ujęty tylko w jednym spisie wyborców.

Spis wyborców składa się z:

- części A – w wyborach do Sejmu i do Senatu RP, w wyborach Prezydenta RP oraz w wyborach do rad powiatów i sejmików województw;
- części A i części B – w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w wyborach do rad gmin oraz w wyborach wójtów.

W spisie wyborców w części A zamieszcza się dane obywateli polskich obejmujące:

- nazwisko;
- imię (imiona);
- numer ewidencyjny PESEL;
- adres zamieszkania.

W części B zamieszcza się dane obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi oraz obywateli Zjednoczonego Królestwa Brytanii i Irlandii Północnej, uprawnionych do korzystania z praw wyborczych w wyborach, które zostały zarządzane w Rzeczypospolitej Polskiej, obejmujące:

- nazwisko;
- imię (imiona);
- numer ewidencyjny PESEL;
- obywatelstwo;
- adres zamieszkania.

W wyborach do rad gmin i w wyborach wójtów przepis powyższy stosuje się odpowiednio również do obywateli Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej uprawnionych do korzystania z praw wyborczych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Spis wyborców sporządza się nie później niż w 2 dniu przed dniem wyborów w dwóch egzemplarzach w formie wydruku, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania. Po upływie 3 dnia przed dniem wyborów spis sporządzany w Centralnym Rejestrze Wyborców sporządza się według stanu na 3 dzień przed dniem wyborów.

Wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach, z wyjątkiem wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz wyborów wójtów. Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania wyborca może złożyć najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów na piśmie do urzędu gminy właściwej ze względu na miejsce swojego stałego zamieszkania albo w której czasowo przebywa.

Od 44 dnia przed dniem wyborów w Centralnym Rejestrze Wyborców generuje się automatycznie, nie częściej niż raz na dobę, spisy wyborców dla każdego obwodu głosowania w formie elektronicznej, które są udostępniane gminom przez ministra właściwego do spraw informatyzacji. W przypadku gdy z przyczyn technicznych gmina nie ma możliwości sporządzenia spisu wyborców do przeprowadzania głosowania w zarządzonych wyborach, wykorzystuje się ostatnio udostępniony spis.

Warto dodać, że głosować może tylko wyborca wpisany do spisu wyborców, jego pełnomocnik lub wyborca dopisany do spisu zgodnie z obowiązującymi przepisami. Obwodowa komisja wyborcza dopisuje w dniu głosowania do spisu wyborców:

- osobę przedkładającą zaświadczenie o prawie do głosowania, załączając zaświadczenie do spisu, jeżeli przepisy dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia;
- osobę pominiętą w spisie, jeżeli wójt potwierdzi, że pominięcie w spisie jest wynikiem omyłki;
- osobę skreśloną ze spisu dla danego obwodu głosowania w związku z wpisaniem tej osoby do spisu wyborców w innej jednostce, jeżeli udokumentuje, iż opuściła tę jednostkę przed dniem wyborów.

Spisy wyborców sporządzone dla odrębnych obwodów głosowania

Odrębny obwód głosowania może zostać utworzony przez komisarza w zakładzie leczniczym, domu pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym oraz w oddziale zewnętrznym takiego zakładu i aresztu, jeżeli w dniu wyborów będzie w nim przebywać co najmniej 15 wyborców. Odrębny obwód głosowania można utworzyć także w domu studenckim lub zespołach domów studenckich prowadzonych przez uczelnie lub inne podmioty na podstawie umów zawartych z uczelniami, jeżeli co najmniej 50 osób uprawnionych do udziału w wyborach poinformuje na piśmie rektora uczelni, prowadzącej dom studencki, lub uczelni, z którą inny podmiot zawarł umowę o prowadzenie domu studenckiego, o zamiarze przebywania w domu studenckim w dniu głosowania.

Spis wyborców w odrębnych obwodach głosowania sporządza się na podstawie wykazów osób, które będą w nich przebywać w dniu wyborów.

W wykazie zamieszcza się: nazwisko i imię (imiona) oraz numer ewidencyjny PESEL każdej z osób ujętych w wykazie. Adres zamieszkania w spisie wyborców zamieszcza się, jeżeli wyborca jest ujęty w Centralnym Rejestrze Wyborców w obwodzie głosowania.

Wykazy takie osoba kierująca daną jednostką przekazuje do urzędu gminy najpóźniej 3 dni przed dniem wyborów.

W wykazie osób, które będą przebywały w zakładzie karnym, areszcie śledczym oraz oddziale zewnętrzny takiego zakładu i aresztu, nie umieszcza się osób pozbawionych praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu.

Ze spisu w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania skreśla się:

- wyborców ujętych w spisie sporządzonym przez gminę dla obwodu odrębnego;
- żołnierzy pełniących zasadniczą służbę wojskową albo odbywających ćwiczenia wojskowe, ratowników odbywających zasadniczą służbę w obronie cywilnej poza miejscem stałego zamieszkania. Ujmuje się ich, na ich wniosek, w spisie wyborców gminy, w której odbywają służbę.

Przepis ten obejmuje także wyborców przebywających na polskich statkach morskich znajdujących się w podróży w dniu wyborów, którzy są ujmowani w spisie wyborców sporządzonym i aktualizowanym przez kapitana statku, a także wyborców przebywających za granicą i posiadających ważne polskie paszporty lub obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, którzy posiadają ważny paszport lub inny dokument stwierdzający tożsamość – są oni ujmowani w spisie wyborców sporządzonym i aktualizowanym przez właściwego terytorialnie konsula.

Spis wyborców sporządzany przez właściwego terytorialnie konsula

Wyborca przebywający za granicą i posiadający ważny polski paszport lub obywatel Unii Europejskiej niebędący obywatelem polskim posiadający ważny paszport lub inny dokument stwierdzający tożsamość – jest ujmowany w spisie wyborców sporządzonym i aktualizowanym przez właściwego terytorialnie konsula. Ujęcie wyborcy w spisie wyborców sporządzonym przez konsula następuje na podstawie wniosku wyborcy wniesionego do 5 dnia przed dniem wyborów: na piśmie w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem lub przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego do spraw zagranicznych, jak również na adres poczty elektronicznej konsula – jako odwzorowanie cyfrowe wniosku opatrzzonego własnoręcznym podpisem.

Wniosek taki zawiera nazwisko i imię (imiona), numer ewidencyjny PESEL, numer ważnego polskiego paszportu, adres pobytu wyborcy za granicą oraz dane kontaktowe w zakresie adresu poczty elektronicznej lub numeru telefonu komórkowego. W przypadku obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi zgłoszenie zawiera numer innego ważnego dokumentu stwierdzającego tożsamość, a także miejsce i datę jego wydania. W celu weryfikacji danych wyborcy konsul posiada dostęp do danych zawartych w rejestrze PESEL.

Minister spraw zagranicznych, w porozumieniu z ministrem do spraw informatyzacji, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi w drodze rozporządzenia:

- wzór spisu wyborców oraz sposób jego sporządzenia i aktualizacji;
- wzór zaświadczenia o prawie do głosowania, sposób wydawania, odbioru i ewidencjonowania tych zaświadczeń,

mając na względzie konieczność zapewnienia możliwości weryfikacji danych zawartych w spisie wyborców, bezpieczeństwa wprowadzania i przetwarzania tych danych, zabezpieczenia zaświadczenia przed sfałszowaniem, określenia sposobów bezpiecznego odbioru zaświadczenia oraz zasadę, zgodnie z którą można być wpisanym tylko do jednego spisu wyborców.

Wgląd osoby, której dane są przetwarzane, do Centralnego Rejestru Wyborców oraz zakres udostępniania danych

Osobie, której dane są przetwarzane w Centralnym Rejestrze Wyborców, umożliwia się **wgląd** do rejestru w zakresie danych jej dotyczących przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego do spraw informatyzacji, po uwierzytelnieniu tej osoby.

Zakres udostępnianych danych o osobie w okresie od 44 dnia przed dniem wyborów do dnia wyborów ulega rozszerzeniu o dane przetwarzane w spisie wyborców, ze wskazaniem obwodu, w którym spis został sporządzony.

Osobie, której dane są przetwarzane w CRW, umożliwia się pobranie stamtąd informacji o danych przetwarzanych w tym rejestrze. Pobranie informacji następuje przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego do spraw informatyzacji, po uwierzytelnieniu tej osoby.

Osoba, której dane są przetwarzane w CRW, składa wniosek o udostępnienie informacji o danych na piśmie w postaci papierowej, opatrzony własnoręcznym podpisem, lub elektronicznej, opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej.

W przypadku zarządzonych wyborów taki wniosek może być złożony nie później niż do 5 dnia przed dniem wyborów.

Informacja o danych jest udostępniana, w zależności od żądania wnioskodawcy, na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem lub w postaci elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym. Informacja o danych może mieć postać wydruku z systemu teleinformatycznego.

Zawężenie podstaw reklamacji na nieprawidłowości w Centralnym Rejestrze Wyborców

W okresie od 44 do 5 dnia przed dniem wyborów każdy wyborca może złożyć pisemny wniosek utrwalony w postaci papierowej i opatrzony własnoręcznym podpisem w urzędzie gminy, w której spis wyborców został sporządzony, o udzielenie informacji, czy został on w spisie ujęty. Udostępnianie takiej informacji następuje przez udzielenie informacji, że osoba wskazana we wniosku jest ujęta lub nie figuruje w spisie wyborców. Na żądanie wnioskodawcy udzielona informacja jest potwierdzana przez wójta na piśmie w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem.

Wyborca może wnieść do właściwego miejscowo wójta reklamację na nieprawidłowości w Centralnym Rejestrze Wyborców, jeżeli nie został on w nim ujęty lub nie ujęto go w żadnym obwodzie głosowania, albo został on nieprawidłowo ujęty w obwodzie głosowania.

Reklamację wnosi się:

- ustnie do protokołu;
- na piśmie utrwalonym w postaci:
  - papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem;
  - elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej

do urzędu gminy właściwego ze względu na miejsce zameldowania na pobyt stały lub zamieszkania.

Wójt jest obowiązany rozpatrzyć reklamację w terminie 3 dni od dnia jej wniesienia i wydać decyzję w sprawie. Decyzję, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie wyborcy wnoszącemu reklamację. Na decyzję nieuwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie z obwodu głosowania wyborca wnoszący reklamację może wnieść, w terminie 3 dni od dnia doręczenia decyzji, skargę za pośrednictwem wójta do właściwego miejscowo sądu rejonowego. Podstawą reklamacji nie mogą być inne nieprawidłowości, np. pominięcie wyborcy w rejestrze. W związku z ograniczeniem dostępu do rejestru jedynie do danych własnych, podstaw nie będą mogły stanowić także zarzuty odnoszące się do danych innych osób ujętych w rejestrze.

Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania – zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów

Wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach. Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania składa w okresie od 44 do 3 dnia przed dniem wyborów. Wyjątek stanowią wybory do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz wybory wójtów. W wyborach uzupełniających do Senatu przepis ten ma zastosowanie, ale tylko do wyborców stale zamieszkałych na obszarze okręgu wyborczego, w którym przeprowadza się wybory uzupełniające.

Wniosek o zmianę miejsca głosowania może zostać złożony do urzędu gminy właściwego dla wybranego stałego obwodu głosowania na obszarze gminy, w której wyborca przebywać będzie w dniu wyborów, na piśmie w postaci: papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem, jak również elektronicznej, opatrzonym kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, przy użyciu usługi elektronicznej, po uwierzytelnieniu tej osoby.

Wniosek zawiera nazwisko i imię (imiona), obywatelstwo, numer ewidencyjny PESEL wnioskodawcy i adres przebywania w dniu wyborów. Złożenie wniosku o zmianę miejsca głosowania skutkuje ujęciem wyborcy w spisie w obwodzie głosowania właściwym dla adresu przebywania i skreśleniem ze spisu w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania.

W wyborach Prezydenta RP, w których przeprowadza się głosowanie ponowne, w okresie między 13 a 3 dniem przed ponownym głosowaniem, wyborca może zmienić miejsce głosowania na swój wniosek.

Wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów otrzymuje, na wniosek złożony do dowolnie wybranego urzędu gminy, zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów. Wniosek składa się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem w okresie od 44 do 3 dnia przed dniem wyborów. Przepisu tego nie stosuje się jednak w wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz w wyborach wójtów. W wyborach uzupełniających do Senatu przepis ten ma natomiast zastosowanie tylko do wyborców stale zamieszkałych na obszarze okręgu wyborczego, w którym przeprowadza się wybory uzupełniające. W wyborach Prezydenta RP wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów otrzymuje na swoje żądanie dwa zaświadczenia o prawie do głosowania: jedno z oznaczeniem prawa do głosowania w dniu pierwszego głosowania oraz drugie z oznaczeniem prawa do głosowania w dniu ponownego głosowania.

W wyborach Prezydenta RP wyborca zmieniający miejsce pobytu po dniu pierwszego głosowania, a przed ponownym głosowaniem, otrzymuje na swoje żądanie zaświadczenie o prawie do głosowania z oznaczeniem prawa do głosowania w dniu ponownego głosowania. Odbiór zaświadczenia o prawie do głosowania wydanego przez wójta wybranej gminy następuje przez wyborcę lub upoważnioną przez niego osobę w urzędzie gminy, do którego złożono wniosek. Wyborca, któremu wydano zaświadczenie o prawie do głosowania, jest skreślany ze spisu wyborców, w którym został on ujęty.

Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania zawiera nazwisko, imię (imiona), obywatelstwo, numer ewidencyjny PESEL wnioskodawcy i adres przebywania w dniu wyborów. Złożenie wniosku o zmianę miejsca głosowania skutkuje ujęciem wyborcy w spisie w obwodzie głosowania właściwym dla adresu przebywania i skreśleniem ze spisu w stałym obwodzie głosowania właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania.

Zmiana miejsca głosowania przez wyborcę

Do dnia wejścia w życie komunikatu Prezesa Rady Ministrów, na mocy którego zostanie uruchomiony Centralny Rejestr Wyborców, wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach, z wyjątkiem wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz wyborów wójtów. Wniosek należy złożyć najpóźniej w 5 dniu przed dniem głosowania na piśmie do urzędu gminy właściwej ze względu na miejsce stałego zamieszkania tego wyborcy albo w której czasowo ten wyborca przebywa.

Od dnia wejścia w życie komunikatu Prezesa Rady Ministrów, na mocy którego zostanie uruchomiony CRW, wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach, z wyjątkiem wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego oraz w wyborach wójtów. Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania składa w okresie od 44 do 3 dnia przed dniem wyborów.

Zmiana miejsca głosowania przez wyborcę niepełnosprawnego oraz bezpłatny transport

Wyborca niepełnosprawny, po złożeniu wniosku o zmianę miejsca głosowania, ujmowany jest w spisie wyborców w wybranym przez siebie stałym obwodzie głosowania gminy właściwej dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania, w którym lokal obwodowej komisji wyborczej dostosowany jest do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, jeżeli lokal obwodowej komisji wyborczej właściwej dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania wyborcy nie

spełnia tych warunków. Wniosek składany przez wyborcę niepełnosprawnego musi spełniać wszystkie wymogi dla każdego wniosku w sprawie zmiany miejsca głosowania.

W wyborach do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego wniosek o zmianę miejsca głosowania wyborcy niepełnosprawnego może dotyczyć wyłącznie lokalu obwodowej komisji wyborczej dostosowanego do potrzeb wyborców niepełnosprawnych położonego w okręgu wyborczym właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania wyborcy. Jedynie w przypadku, gdy w tym okręgu wyborczym nie ma takiego lokalu wyborczego, wniosek może dotyczyć lokalu obwodowej komisji wyborczej dostosowanego do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, położonego w innym okręgu wyborczym.

Regulacje powyższe mają zastosowanie także w wyborach wójta, w których przeprowadza się ponowne głosowanie, z tym że wniosek o zmianę miejsca głosowania składa się w okresie między 13 a 3 dniem przed ponownym głosowaniem.

Ponadto należy również wskazać, że ustawodawca zapewnił wyborcom niepełnosprawnym o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz wyborcom, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 60 lat, prawo do bezpłatnego transportu dla wyborców ujętych w spisie wyborców w stałym obwodzie głosowania z miejsca zamieszkania bądź miejsca pobytu do właściwego lokalu wyborczego.

Aldona Domańska – dr hab., kierowniczka Zakładu Prawa Konstytucyjnego Porównawczego w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Zakład Prawa Konstytucyjnego Porównawczego.

Magdalena Wrzalik – asystentka w Katedrze Prawa Ustrojowego i Porównawczego na Wydziale Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Częstochowie. Swoje zainteresowania badawcze koncentruje wokół problematyki prawa wyborczego i referendalnego.

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
fax (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Teksty udostępniane na licencji Creative Commons. Uznanie autorstwa na tych samych warunkach
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Redakcja: Agnieszka Łodzińska
Korekta: Izabella Sariusz-Skąpska
Warszawa 2023
ISBN 978-83-67750-23-3